

“Sociaal Schaduwwerk”

In een superdiverse zorgzame
buurt

Dr Pascal Debruyne
(Odisee Hogeschool)

DUBBELE VREES ROND GEÏNTEGREERD BREED ONTHAAL & EENGEMAAKTE EERSTE LIJN

(I) De kans bestaat dat het veranderingstraject gereduceerd wordt tot een technisch-methodologische herschikkingsoefening. Dat risico is groot gezien de [doelstellingen](#) van de hervorming: een efficiëntere inzet van hulp, een betere communicatie tussen het hulpaanbod en een maximale regie van de burger over zijn zorgtraject.

- Concreet kwamen er eerstelijnszones, een nieuw instituut voor de eerste lijn, betere ondersteuning van zorgverleners en meer zorgcoördinatie.
- Dat alles moet gericht worden geoperationaliseerd door eerstelijnszones en een geïntegreerd breed onthaal dat vooral klassieke spelers op het hulpverleningsdomein met elkaar verbindt.

DUBBELE VREES ROND GEÏNTEGREERD BREED ONTHAAL & EENGEMAAKTE EERSTE LIJN

(2) De alledaagse sociaalwerkpraktijken van niet-formele spelers die aan nabijheidspolitiek doen, blijven onzichtbaar of worden geweerd.

Formeel erkent het [geïntegreerd breed onthaal](#) namelijk vooral kernactoren zoals de sociale diensten van het OCMW en gemeente, de centra algemeen welzijnswerk en de diensten maatschappelijk werk van de ziekenfondsen. Men vertrekt dus opnieuw van de dominante actoren.

“Zij vormen de spil van een samenwerkingsverband met lokale basis- of faciliterende actoren zoals samenlevingsopbouw, armoedeverenigingen, huisartsen, thuiszorgdiensten... Ook afstemming met het meer gespecialiseerde begeleidingsaanbod moet verzekerd worden.” (Vandeurzen, J. (2015), [Conceptnota Geïntegreerd Breed Onthaal](#), Brussel, Vlaamse Regering.

De gebreken van de geïntegreerde eerste lijn

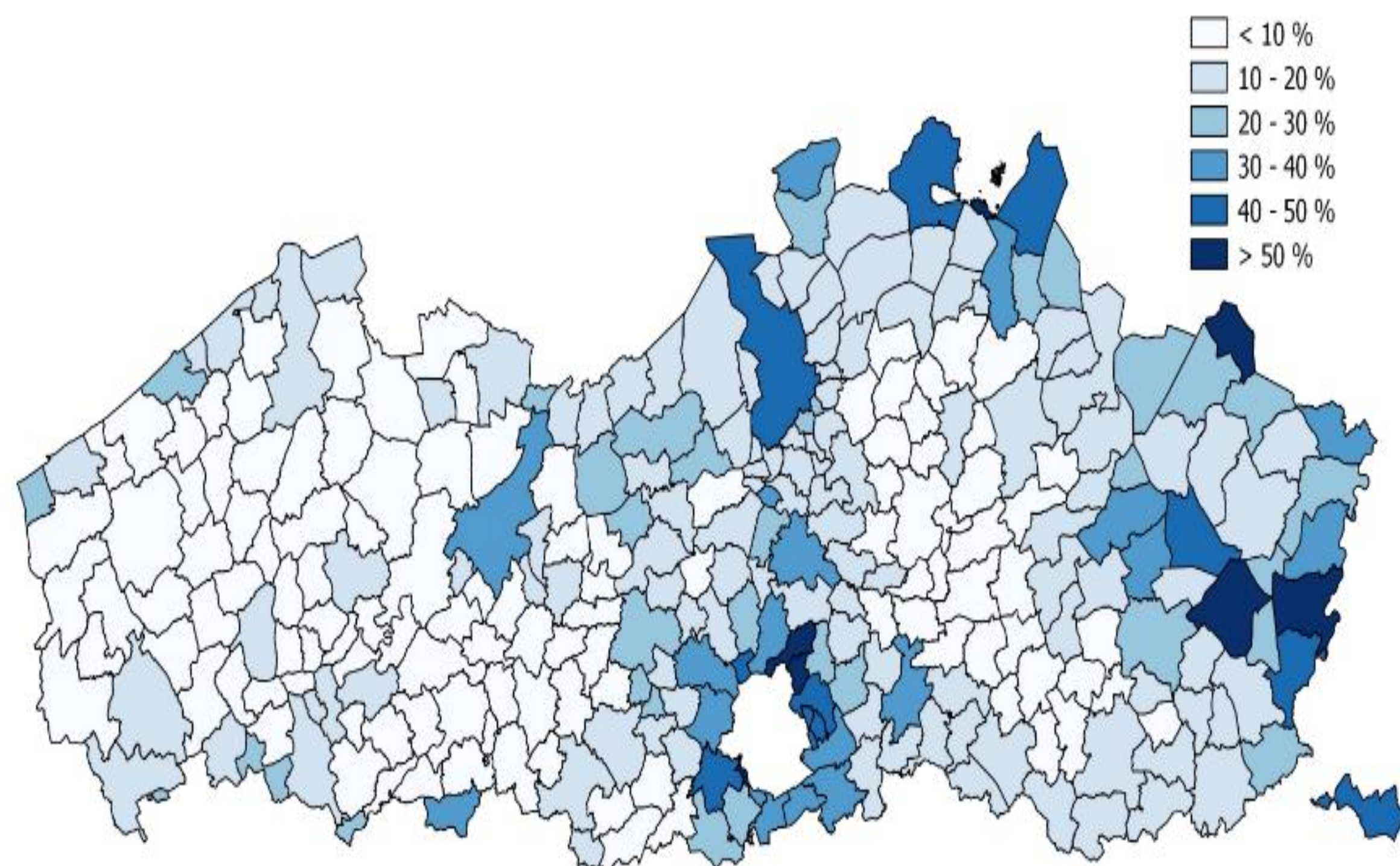
Zonder zelforganisaties en vrijwilligers wordt hervorming maat voor niets

5 december 2017 Jan Naert, Pascal Debruyne

Vlaanderen hervormt de eerste lijn en experimenteert met een geïntegreerd breed onthaal. Maar de overheid slaat de bal mis. In de praktijk vervullen zelforganisaties en vrijwilligers immers de eerstelijnsrol in de superdiverse stad. Zij hadden voorop moeten staan bij de hervorming. Bovendien ontbreekt een kritisch perspectief op de politieke opdracht van het sociaal werk.

- Welke bruggen naar Samenlevingsopbouw, die onder de noemer van ‘lokaal proactief handelen’ plaatsen van breed onthaal uitbouwde: ‘geïntegreerde basisvoorzieningen tegen onderbescherming’. (GBTO’s) of “De Stek”
- Het is onbegrijpelijk dat vrijwilligers, burgerorganisaties en zelforganisaties niet voorop staan in beide hervormingen. Ook ontbreken concrete plaatsen die nu al plekken van geïntegreerd breed onthaal zijn. Waar zijn de buurthuizen, inloopcentra, jeugthuizen, sociale kruideniers, volkstuinen, bewonersverenigingen? Waar is het SOCIAAL SCHADUWWERK?
- Precies het doordenken en de coproductie tussen formele actoren en informele actoren is noodzakelijk om aan laagdrempelige hulpverlening te doen vanuit lokale verankering en geïntegreerd breed onthaal. Fundament voor een zorgzame buurt.

Aandeel personen van buitenlandse herkomst ten opzichte van de totale bevolking, in %, 2017

bron: DWH AM&SB KSZ, bewerking: Statistiek Vlaanderen en Agentschap Binnenlands Bestuur

- Volgens cijfers van de Dienst Vreemdelingenzaken (Myria, 2019) woonden op 1 januari 2018 in België 1.259.091 mensen met een vreemde nationaliteit, goed voor 11 % van de totale bevolking. De meerderheid daarvan (67 %) heeft de nationaliteit van een lidstaat van de Europese Unie.
- Het aandeel van het aantal vreemdelingen in Vlaanderen verschilt niet zo sterk van Wallonië. Volgens cijfers van de Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor (Noppe, 2018) heeft in Vlaanderen (2017) **8,4 % van de bevolking een vreemde nationaliteit** (5,4% zijn Burgers van de Unie, 3 % zijn niet-EU burgers of derdelanders), **in Wallonië heeft 10,1 % van de bevolking een vreemde nationaliteit.**
- **In Brussel is het aandeel dan weer fors hoger. Daar heeft 34,8 % van de bevolking een vreemde nationaliteit.**
- **In termen van herkomst hogere cijfers dan vreemde nationaliteit**

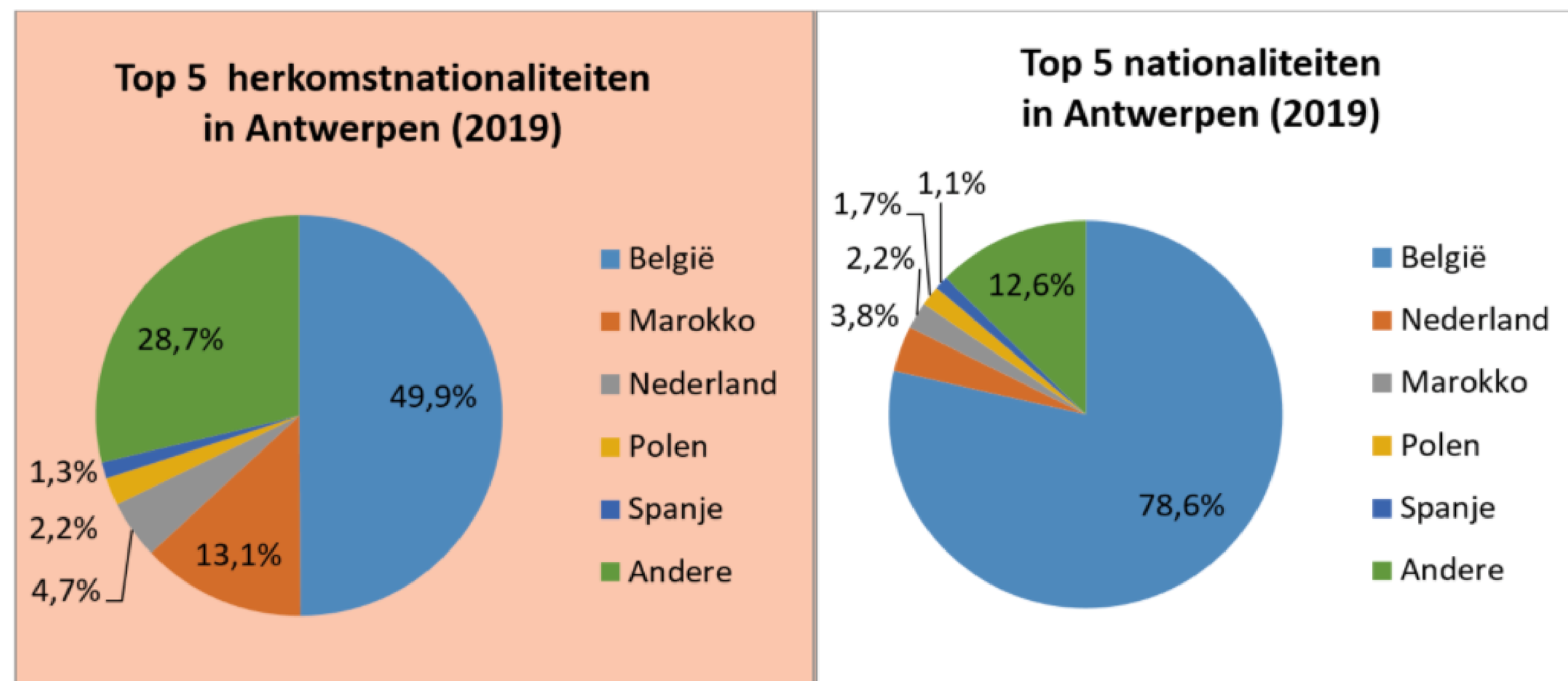
Waarom is Antwerpen een majority-minoritystad?

Sinds 2019 is Antwerpen een majority-minoritystad: de meerderheid van de inwoners heeft een migratieachtergrond.

Hieronder vallen Antwerpenaren die:

1. de Belgische nationaliteit hebben, maar daarvoor een andere nationaliteit hadden
2. altijd de Belgische nationaliteit hebben gehad, maar een ouder hebben van vreemde herkomst
3. geen Belgische maar een andere nationaliteit hebben

In totaal vertegenwoordigen deze 3 groepen 178 verschillende nationaliteiten, waarvan de 2de groep 107 nationaliteiten telt.

WAT IS SOCIAAL SCHADUWWERK?

Sociaal Schaduwwerk herbergt de vaak ongeziene en onzichtbare sociaalwerkpraktijken van informele actoren die geen deel uitmaken van de formele sociale kaart.

‘Sociaal schaduwwerk’ duidt als term op twee zaken:

Ten eerste de schaduw waarin veel informeel sociaal werk opereert

Ten tweede het feit dat men in de schaduw zit, wat iets zegt over de onzichtbaarheid en onhoorbaarheid waarin men opereert.

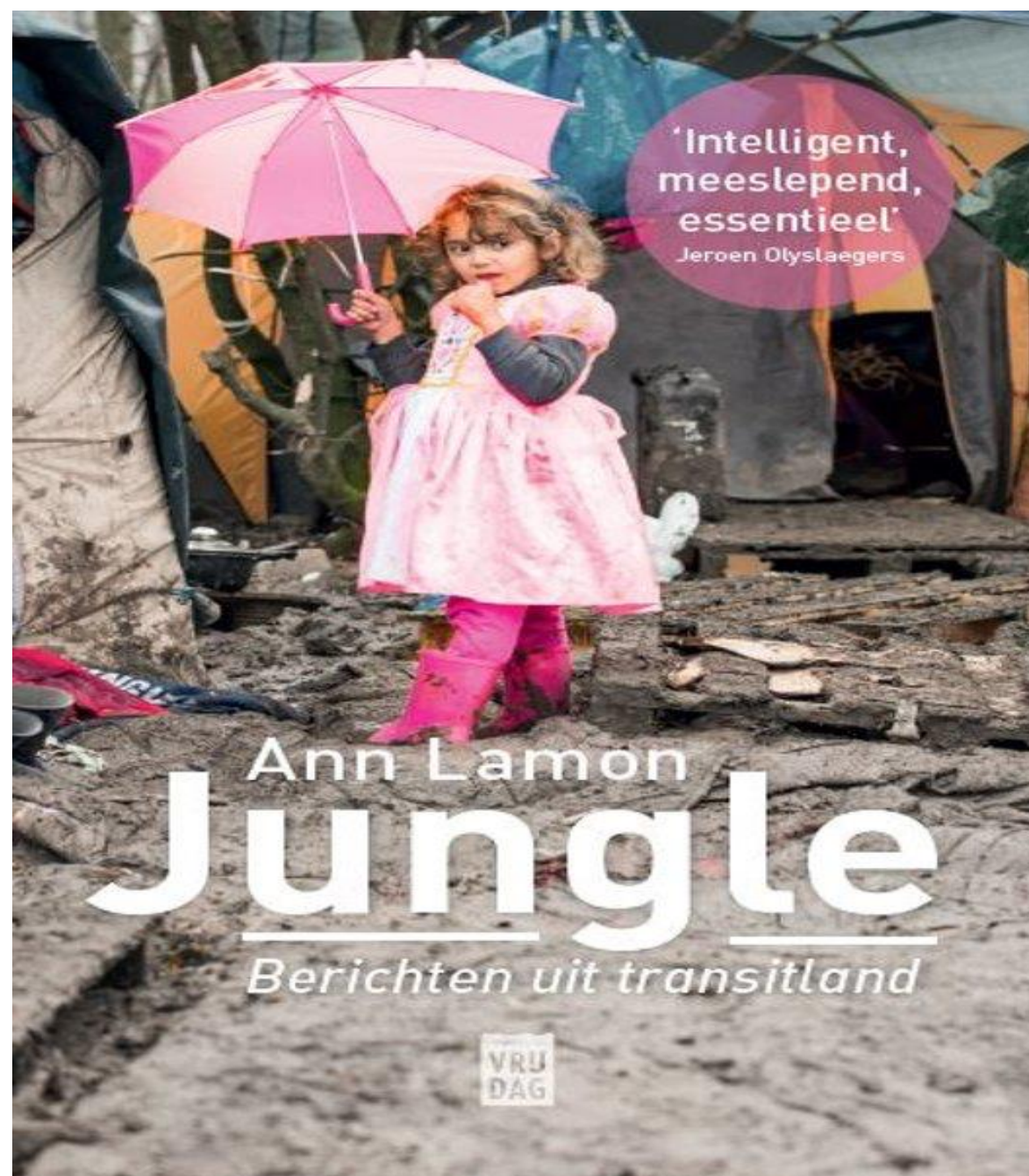
We kozen voor het begrip ‘sociaal schaduwwerk’ omdat de actoren waarover dit boek gaat, vaak in de schaduw opereren.

Niet omdat ze iets te verbergen hebben, maar omdat ze ageren op de emergente noden waarop het formele circuit niet onmiddellijk een antwoord heeft en geeft.

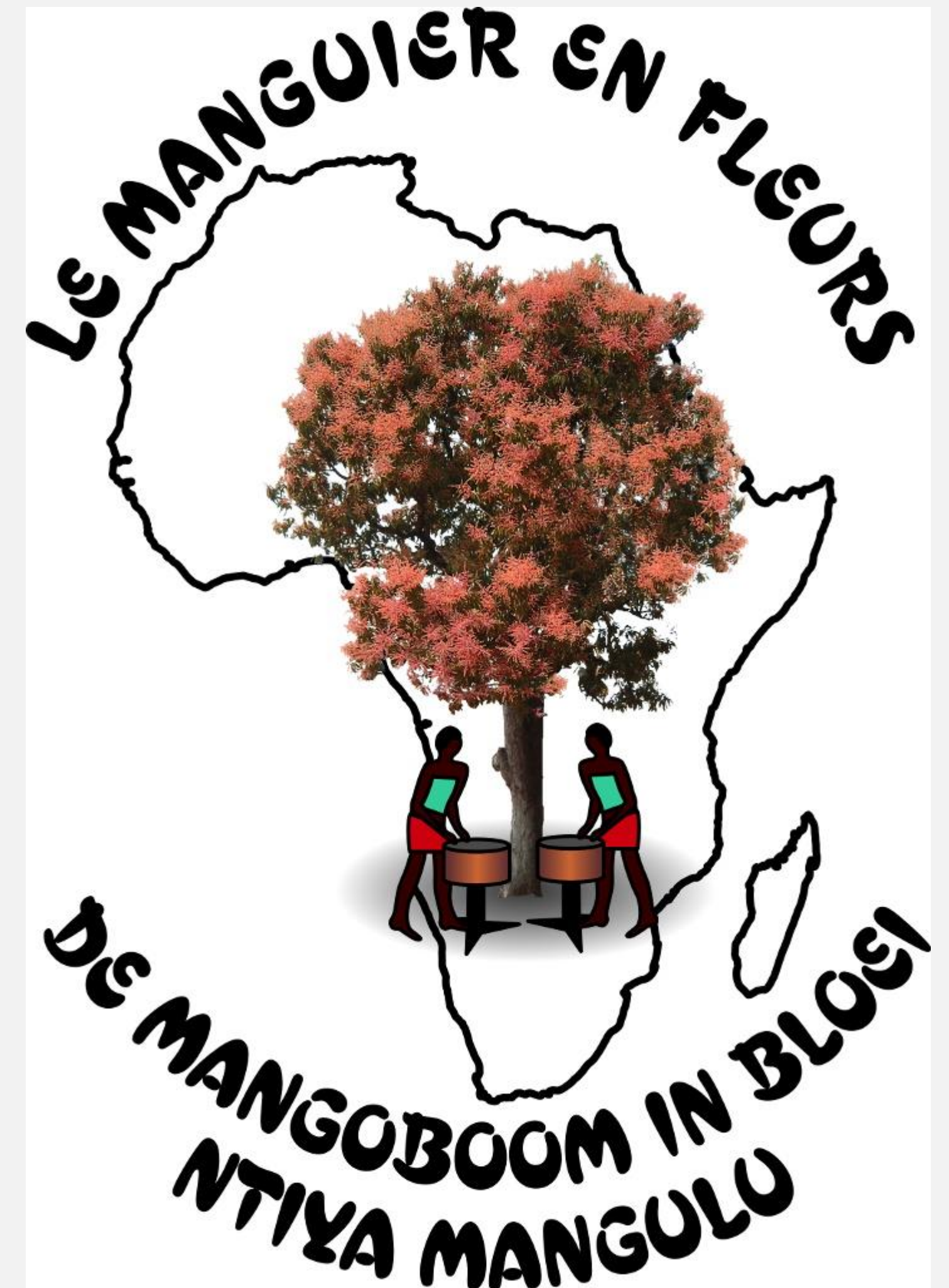
En dat op plaatsen die evengoed in de schaduw blijven en voor groepen die door de mazen van de Belgische verzorgingsstaat vallen, al dan niet door een terugtrekkende overheid.

Informele sociaal werkactoren brengen mensen samen, geven materiële steun in de vorm van voedselbedeling of tijdelijke huisvesting, geven juridisch advies, werken systemen uit van onderlinge financiële ondersteuning, geven een stem aan mensen, politiseren, oriënteren mensen naar werk en doen aan sociale dienstverlening, om maar een aantal van hun sociaalwerkpraktijken te benoemen.

- De Mangoboom in Bloei uit tot de superdiverse organisatie die ze vandaag is.
- Bedienen veel nationaliteiten: betekent ook **een veelheid aan burgerschapsstatuten**: mensen met papieren in kwetsbare posities, net geregulariseerde burgers, mensen zonder papieren of in precaire papieren.
- De organisatie wordt bestuurd door **vrijwillige professionals**.
- In 1998 erkend als een Vereniging Zonder Winst (VZW). Ze heeft, zoals wel meer Brusselse organisaties, een Franstalige en een Nederlandstalige vleugel.

Confrontatie met systeem van mainstream hulpverlening

Uitbouw van een alternatieve zorgaanpak op basis van enkele principes:

- Basisdienstverlening
- Erkenning van cliënten/participanten & leefwereldbenadering (nabijheid).
- Integrale aanpak/Generalistische professional

“Er is gewoon geen tijd. Geen enkele. Ik was ooit bij een sociaal assistente. Je moet daar niet teveel gaan improviseren of je verhaal doen. De klok staat meteen aan, je strest omdat je niet veel tijd hebt. En wat er meest ontbreekt, is dat men begrijpt dat tijd samenhangt met de kunst van het luisteren. Daardoor begrijpt men de vraag noch de complexiteit van onze achterban. Mocht er tijd zijn, dan zou er ruimte kunnen zijn voor de omgang met de noden die uit een superdiverse stad komen, van onze mensen.” (Interview met Angélique, Mangoboom)
(Leefwereldbenadering/nabijheid)

“Wat er mensen aanspreekt, en misschien is dat cliché, is dat ze erin slagen niet in hokjes te denken. Hun focus is “nood” en “antwoord”: hokjes doen er niet toe.” (BI) *“Omdat ze er mogen zijn. Zonder schrik voor vooroordelen or whatever.”* (BI) **(Integrale aanpak/generalistische professional)**

DEKOLONISATIE VAN DE ZORG

Kotosa betekent 'respect tonen' in het Lingala, één van de officiële Congolese talen.

De film vertelt over Brusselse senioren met Afrikaanse roots die elkaar kennen via de zelforganisatie De Mangoboom in Bloei. Wat betekent het om zorg te moeten krijgen in een totaal andere context dan waar je ooit geboren en getogen bent? Wat denken zorgverstrekkers van Afrikaanse afkomst daar zelf van? Deze en andere vragen maken van Kotosa een kritische documentaire met een universele boodschap over zorg in de 21ste eeuw.

weener moeten overtuigen dat wij er zijn om hen te helpen, dat er die dag niemand anders terug gekomen vooraleer hij besepte dat hij geen keuze had. Dat zijn zeer jammer eeuwen! Het komt echt bijzonder vaak voor dat de vraag liever aan een blanke gesteld wordt. We hebben hetzelfde diploma als onze collega's, ik zie het verschil niet. Ik denk dat er nog veel 'blanken' wonen die de kolonisatie meegemaakt hebben. Diegenen die in Congo en de zwarte als hun 'boy'. Ik verzet me stevig tegen deze kolonialistische blik. Ik wil door te zeggen dat ik een gediplomeerde verzorgende ben.

rustige vragen stellen naar het zorgsysteem in een 21e eeuw. We leren niets uit het verleden telkens weer.

eft voor mij de directie van een instelling een zeer belangrijke rol. Hij of zij moet te weten brengen en het personeel duidelijk maken dat iedereen gelijkwaardig is. Ik wil niet zo worden beschouwd. Mensen begrijpen het soms niet. De directeur moet zorgen dat mensen kennis en begrip kunnen opbrengen, verbetert hun houding meestal.

WAT KUNNEN WE HIER VAN LEREN?

- Bewustzijn dat superdiversiteit niet zomaar een nieuwe beschrijving is van complexere diversiteit. Het is een realiteit en complexe praktijk voor rechtenverstrekking
- Kennis van vreemdelingenrecht en integratiebeleid- en dito praktijk worden belangrijker
- Leefwereldlijke benadering doet ertoe: divers-sensitieve context, meertaligheid en kennis van diverse socialisatiemechanismen. "Gezondheid" betekent niet voor iedereen hetzelfde. "dekoloniseer je praktijk".
- Nabijheid en presentie belangrijk: labo's om de superdiverse context als uitgangspunt te gebruiken voor een transformatieve sociaalwerkpraktijk.
- Informele sociaal werkers in "sociaal schaduwwerk": Generalistisch handelen belangrijk. De verkokering en bureaucrativering houden mensen in onderbescherming.
- Besluit: heb aandacht in de praktijk van "de eengemaakte eerste lijn" & "geïntegreerd breed onthaal" voor sociaal schaduwwerk

Odisee
DE CO-HOGESCHOOL

PASCAL DEBRUYNE
ONDERZOEKER ASIEL EN
MIGRATIE

ODISEE HOGESCHOOL

KENNISCENTRUM
GEZINSWETENSCHAPPEN